

LA AUTÈNTICA HISTÒRIA DE LIDIA DE CADAQUÈS

=====

Veritablement cal admetre que pel damunt de Cadaqués hi plana el misteri. Forçosament hi ha d'haver un misteri en aquesta vila de Cadaqués, tan poblada d'un turisme més multitudinari i bigarrat a cada estiu que passa, almenys dins ara, i quieta, pacífica i inefable la resta de l'any, sortosament. Gairebé igual que era abans que es produïssin els allaus humans estiuenes. Cadaqués ha aconseguit fins ara - però els seus treballs li ha costat - salvar-se de les barbaritats urbanístiques que tant s'han donat en d'altres indrets, alguns d'ells no massa llunyans, que han arribat a fer malbé una bona part de la nostra Costa Brava. Els motius d'aquesta preservació de Cadaqués és possible que també formin part d'aquest misteri, per bé que això no vol pas dir que es mantingui exenta d'amenaçes, les quals poden presentar-se en qualsevol moment, com ja s'ha donat el cas, i tant de bo es puguin anar esquivant com fins ara. Cadaqués ha estat, no pas d'ençà de poc, sinó des de fa força temps, des de quan anar-hi representava fer un viatge de cinc hores i a cavall d'una tartana tirada per una euga o un matxo, Cadaqués havia estat una meta desitjada per gent freturosa d'expressar la seva vida interior mitjançant els canals idonis que representen les arts i les lletres. Actualment sembla que s'hagi posat de moda anar a Cadaqués, però ja no és el mateix que abans. Es comença a fer difícil trobar

gent que hagi viscut plenament el Cadaqués d'abans. Molts dels qui hi van han hagut de viure'l de segona o tercera mà, mitjançant explicacions de l'un i de ~~hi~~ l'altre i lectures en llibres de temes cadaquesencs, que per cert no en manquen pas. Després la imaginació ha fet la resta. He tingut llargues xerrades amb l'Anna Maria Dalí, qui malgrat haver nascut a Figueres, ha passat la gran major part de la seva vida a Cadaqués. Hem estat parlant llargues estones tot intentant profunditzar al màxim en el sentit d'aquest misteri gairebé màgic que envolta a Cadaqués. I en la nostra conversa ha fet aparició una figura que està emmarcada per aquest misteri. Lídia, "La Lídia Savanna", com encara l'anomenen per allà la gent del poble que ja té una certa edat, la que va creure ser, amb una convicció sorprenent, la dona en la qual s'havia inspirat Eugeni d'Ors per a traçar el perfil ideal i poètic del seu personatge Teresa "La Ben Plantada".

Lídia tenia a Cadaqués una casa de dispeses. El seu marit era un pescador que amb el seu llagut anava a pescar al Cap de Creus i pescava llagostes i peix, que donava a la seva dona i ella el venia o ho servia als seus clients. En aquesta casa de dispeses hi havien estat en Picasso, André Derain, Eugeni d'Ors, Josep Pla i moltes altres persones notables i conegudes, com, per exemple, l'arquitecte Josep Puig i Cadafalch i també l'Agustí Duran i Reynals. Aquesta gent els portava a ca la Lídia el prohom cadaquesenc Víctor Rahola. En aquells temps es donaven a la dispesa de la Lídia uns grans banquets

diu: "Nando, mon brau pescador, el magre, el de la cara fosca, el dels ulls clars, el del meravellós silenci, que mai no se t'hauran sentit set mots de carrera i encara obscurs i mal rondinats!" Aquest Nando era l'home de la Lidia. La que no era ■ "La Ben Plantada era ella. Perquè "La Ben Plantada" era una noia argentina, que s'estava a Figueres i a un pis que hi havia damunt del nostre. Es deia Ursula Matas i era una dona guapíssima, de la qual l'Eugeni d'Ors se n'havia enamorat platònicament. No hi havia hagut mai absolutíssimament res entre ells. Però ella era "La Ben Plantada". Tant és així, que, ■quan D'Ors hagué acabat d'escriure l'original del llibre, el va lliurar a ella i ell es va quedar amb una còpia que s'havia fet treure prèviament. L'Ursula havia estat molt amiga de casa nostra i encara ho és, per bé que nò va trigar gaire en casar-se i se'n va anar a estar-se a Madrid, on crec que encara deu ésser."

D'ençà que va començar a tenir aquesta mania i a mesura que la mania es va anar ensenyorint d'ella, la va agafar l'afany de posseir tots els llibres i articles que D'Ors publicava, tots els quals creia fermament que feien referència a ella. Era pel temps que Eugeni d'Ors publicava els "Glosaris" a "La Veu de Catalunya" signats amb el seu pseudònim "Xènius". Ella els agafava, se'ls enduia a eals seus amics i, per la manera com els interpretava - ja que per un general eren uns glosaris força de mal entendre, si és que s'hi arribava a entendre quelcom - ho feia de manera que s'entenia tot i els glosaris deien el que ella volia que diguessin.

L'Anna Maria Dalí m'explicava que el seu pare ja estava tip de sentir sempre aquesta dona amb les seves interpretacions dels "Glosaris" i sobretot perquè, quan ella interpretava que l'escriptor havia d'anar a Cadaqués, se n'anava a comprar carn, peix, començava a preparar coses i es desdinerava amb vins i altres coses, a fi i efecte que no faltés res per obsequiar en Xènius, que després, com era normalment d'esperar, no es presentava. El notari Dalí estava tan enverinat amb tot això, que un dia van aparèixer uns anuncis als diaris, que deien: "Qui deixarà de comprar els "Glosaris" de l'Eugení d'Ors?". Llavors el senyor Dalí, sense pensar-s'hi gens ni mica, li va enviar una postal que deia així: "Jo, Salvador Dalí, notari de Figueres, jo deixaré de comprar-los". I d'aquí va venir la manera com els Dalí van fer coneixença amb Eugeni d'Ors. Perquè, un dia que en "Xènius" va anar a Figueres, va anar a veure el notari al seu despatx i li va dir:

.- "Bueno". Vostè, per què no vol comprar els meus "Glosaris"?

I el senyor Dalí li va respondre:

.- Dones perquè estic tip de veure el que passa amb aquesta pobra dona, que s'ha tornat boja i que només està amb això dels "Glosaris" i vostè no ha estat ni és capaç d'anar-li a dir que això no és veritat, que aquests "Glosaris" no parlen d'ella ni hi van adreçats, per molt que pugui pensar-s'ho.

Llavors en Xènius va arronsar les espatlles i va dir:

.- Què hi puc fer jo? Si per cada poble que passo n'hi deixo una.

I la cosa va quedar. Que a cada poble que havia passat hi havia deixat una enamorada i, davant d'això, poca cosa més podia fer. D'ençà d'aquest fet, la Lúdia de Cadaqués va seguir interpretant els textos orsians i cada dia amb més preocupació per aquestes coses. Cal dir, però, que com que els explicava d'aquella manera tan extraordinària, tothom se l'escoltava.

Va arribar un moment que el poble va quedar dividit en dos bàndols. Un d'ells era la societat de "cabres i anarquistes" i l'altre era la societat del "Secret de Xènius". Els del "Secret de Xènius" eren els bons, els Dalí, els Pitxot, els Bofill i tots els qui s'escoltaven a la Lúdia. Les cabres i els anarquistes eren la resta de la gent del poble. Entre ells hi havia un grec i una dona de vida una mica lleugera, que anomenaven "La Puça". I vetaquí que un dia la Lúdia es presenta a la casa dels Dalí. Feia algun temps que la Lúdia, quan entrava a alguna casa, la seva salutació, en comptes de dir "Bon dia" o "Bona tarda", com se sol fer, era:

.- "Eugenio de Ors"

I ho deia així, amb un cert èmfasi i en castellà, no se sap per què. Potser li semblés que d'aquesta manera feia més fi. Qui sap perquè ho feia. Després començava les seves explicacions. Si les notícies eren bones, quan entrava deia:

.- "Xènius", "Xènius", "Xènius".

Ho deia tot donant al so de la e oberta una certa qualitat de neutra i carregant l'accent en la u de la darrera síl.laba. Era com si digués: "Ara posem-s'hi bé, que en llegiren de bones". Aquell dia va anar a la casa dels Dalí, segons em conta l'Anna Maria, a dir-los que l'Eugeni d'Ors estava assistint a un banquet que es feia a Figueres. Quan els Dalí li van dir que no hi era en aquell banquet nâ hi havia anat mai, li van preguntar a l'ensens com ho havia sabut. I ella va dir:

.- Sí. Pel "menú".

.- Pel "menú"? -- van fer tot estranyats els Dalí.

.- Sí. -- va respondre la Lúdia -- Perquè, veuen? Jo ara el porti aquí el menú. Veuen què diu aquí dalt? "Hors d'oeuvre".

Allà hi havia l'Eugeni d'Ors. I ella n'estava convençudíssima.

Un altre dia se'n va a trobar als Dalí amb molt de misteri, tot dient:

.- Xènius, Xènius, Xènius!

Els Dalí, totm interessats, van saltar tot seguit:

.- Què passa? Què passa?

.- Oh! Ara sí que passa! -- va fer la Lúdia têt entusiasmada -- Aquí hi hà un llibre que ha escrit en Xènius, on ens dona les consignes de tot el que hem de fer i sobretot ens diu que hem de tenir molta santa paciència i molta santa perseverança per poder lluitar amb tantes cabres i tants d'anarquistes.

.- I quin llibre és aquest? - van preguntar els Dalí tot encuriosits.

.- Doncs ~~és~~ un llibre que parla de la "Puça" i el grec.

Els Dalí, és clar, van voler saber de quin llibre es tractava, per a llegir-lo i as-sabentar-se del que passava. Llavors ella va dir:

.- No, no. Ja el porto, ja el porto. No es preocupin, perquè ara mateix el començarem a llegir i sabrem de què va.

El va obrir i era un llibre que duia per títol "Poussin i El Grec". I quan va començar a interpretar-lo, va resultar que allí hi havia tot el que estava passant a Cadaqués. Allà hi havien les cabres, els anarquistes, els del "Secret de Xènius", "La Puça", el grec, allí hi havia tothom. I és que això, és clar, divertia a la gent en gran manera. I tothom se la escoltava.

.- Quan García Lorea passava dies amb nosaltres a Cadaqués - recorda l'Anna Maria - li agradava molt d'anar a ca la Lidia. Hi havíem anat moltes vegades. Recordo que hi havia una cambra que feia molta gràcia per tot el que hi ~~havia~~ havia penjat per les parets. Hi havia el Vesubi, el golf de Nàpols i la mar de coses d'aquesta mena. Ella, si hi havia els seus dos nois a davant, ens feia senyal que calléssim, ja que no li agradava parlar d'aquell assumpte davant d'ells. Però quan ja se n'havien anat, ja deia tot seguit "Ege-nio de Ors". I llavors ja començava la conversa i la interpretació del llibre que tocava.

Interpretava sovint "La filosofia del hombre que trabaja y que juega" o bé la "Oceanografía del tedio". Tots aquests llibres orsians els coneix jo a través de les interpretacions que n'havia fet la Lidia. La "Oceanografía del tedio", tot passava per aquí a Cadaqués, hi havia uns follons de por i tot girava sobre el mateix: les cabres i els anarquistes i un personatge que no sé pas qui era, però l'anomenava "La Mare de Déu d'Agost" i formava també part del bàndol dels dolents. Nosaltres, és clar, ens havíem de defensar i havíem de defensar també el "Secret de Xènius". Més d'una vegada havíem demanat a la Lidia que ens expliqués en què consistia aquest "Secret". I sempre ens feia la mateixa contesta: "Aquest "Secret", si jo l'expliqués, ja no seria cap secret!" I mai no va voler explicar-lo. De manera que tots els qui pertanyíem a la societat del "Secret de Xènius" mai no vam arribar a saber què redimontis era el tal "Secret", que ella havia descobert a la taula d'en "Xènius", al costat d'un formatge de llet de ciores i a l'hora d'esmorzar.

Un altre dia va anar a trobar els seus amics, tot dient-los que en "Xènius" era a Cadaqués i que els estava esperant a tots plegats al bell mig del passeig, ja feia estona. Duia un missatge, en el qual hi havia totes les consignes per a tot el que calia fer. Tots se'n van anar amb la Lidia cap al passeig i, quan hi van haver arribat, es van trobar que al mig del passeig només hi havia una cònsola. Tothom es va quedar força

perplex fins que la Lfídia els va fer la següent explicació:

.- És que en Xènius, ara, ja deveu saber que és cònsol a Cuba i ell, és clar, no pot pas venir. Doncs, per donar-nos un signe de la seva presència aquí, en esperit, amb nosaltres, ha enviat la cònsola en representació d'ell.

La cosa ja quedava força més clara. Aquella cònsola representava a d'Ors, que havia anat a donar-los consignes. Tots van començar a dir:

.- Aquesta tarda ens hauríem de trobar, o millor aquesta nit, a l'escaleta.

Aquella mateixa nit es van ~~reunir~~ aplegar en una escaleta que hi havia al darrera de la casa de la Lfídia, es van asseure com bonament van poder en els esglaons i la Lfídia els va explicar tot el que representava la cònsola en aquell moment. Però va fer-ho d'una manera bellíssima i prodigiosa, ja que es veia ben clar que en Xènius havia anat a Cadaqués en forma de cònsol. Garcia Iorca, que havia estat casualment un dels assistents a aquella sessió, va quedar de pedra i meravellat tot escoltant-la.

".- Esto es algo extraordinario." - comentava a la sortida.

Més endavant l'Anna Maria Dalí hauria de rebre una carta d'ell, en la qual establiria comparacions entre la follia de Don Quijote i la de Lfídia. "La locura de Don Quijote" - deia - "es una locura seca, visionaria, de alta meseta; una locura abSTRACTA, sin imágenes. La locura de Lfídia, en cambio, es una locura húmeda, suave, llena de ga-

viotas y langostas... Don Quijote anda por los aires y Lidia por la orilla del Mediterráneo. Es ésta la diferencia."

Penso que ha estat una llàstima que en aquells moments no hi hagués hagut en el grup seguidor de Lidia algun taquígraf expert i que llavors no s'haguessin inventat encara els gravadors magnetofònics. Avui podríem comptar amb uns textos que reproduïssin les explicacions de la Lidia i que constituïrien una mena d'exègesi ~~històrica~~ gorsiana tota original i sorprenent. *any 1929 (revisió de Galba i Brunel)*

Després que va haver rebut el llibre "Poussin y El Greco" i l'hagués ensenyat als seus seguidors, ja que ella considerava que allí hi havia condensat i explicat tot el que calia fer, la Lidia va exclamar:

.- Oh! Ho té molt aviat dit això, que nosaltres ens hem de posar ferms davant de les de les cabres i dels anarquistes. Ho té molt ben dit això. Però, com haig de fer-ho jo? El que haig de fer no ho sé i, com que no tinc informació d'això, afa me'n vaig a comprar una postal.

I va comprar una postal, en la qual hi havia una font. Una font de Cadaqués, que per un casual aquells dies no rajava. Va escriure al darrera uns mots adreçats a en Xènius, que deien: "La fuente está seca". Després va explicar:

.- A veure. Quan ell vegi que "la fuente está seca", ja deurà donar informació. Que ragi, que ragi!

I al cap de dos dies va sortir al diari un article de Xènius, en el qual parlava d'una font. La Lidia el va pescar de seguida i es va posar a explicar ~~li~~ a la seva manera tot el que calia fer. No és pas que el llibre digués res de tot allò, però ella el llegia i ho feia veure d'una manera tal, que ~~no~~ tothom acabava per admetre la possibilitat que ho digués.

Quan va venir la nostra guerra civil, la Lidia ja es trobava en un estat de molta misèria. Els seus dos fills, els que ella anomenava "els dos braus pescadors de Culip", havien ~~no~~ fallit en unes circumstàncies molt tristes. Tant com havien estat bons per treballar, ells havien ajudat la seva mare a subsistir, ja que ella, després d'haver deixat la casa de despeses, se n'havia anat a estar-se en una altra casa del poble, on tenia cura dels seus fills i sortia per anar a vendre el peix que ells duïen de la mar. Els seus cabals havien fet una baixada molt forta, de resultes de les despeses exorbitants que havia fet cada vegada que se li ficava al cap la ~~im~~ arribada imminent de Xènius a Cadaqués. Després, a ~~im~~ l'esdevenir la pèrdua dels seus dos fills, víctimes de terribles malalties mentals, va quedar totalment desassistida. No tenia vestits ni res per posar-se al damunt i un dia li van regalar la sotana d'un capellà. Se la va posar i se'n va anar a buscar refugi i ~~refugi~~ soplug a una barraca que encara hi ha, per bé que mig enrunada, al davant de Sa Conca. En aquesta barraca hi tenia totes les obres d'Eugeni d'Ors en llibres vells, caragolats i arrugats. Allà hi era tot. De vegades algun dels seus seguidors l'anava a veure i li deia:

.- Què, Lidia? Què hi ha de nou?

Ella responia:

.- No sé res. "La fuente está seca". No tinc notícies, no diu res, amb tot això de la guerra. Però com que tinc els llibres, de tota manera em serveixen.

N'agafava un qualsevol i em posava a interpretar-lo amb la mateixa desimboltura de sempre.

És possible fins i tot que en algun moment hagués arribat a patir de fam, però va trobar un sistema per evitar-ho, que sempre li donava bons resultats. Quan veia alguna colla de milicians aplegats en un cert indret, ella feia per manera d'acostar-se per allà prop, amantegava quns quants branquillons i encenia un bon foc. Quan els milicians el veien, ~~se'n~~ s'hi acostaven i li deien:

.- Ep, mestressa! No ens courieu pas alguna cosa de la teca que portem?

Encara que els aliments anessin racionats, els milicians solien anar ben proveïts.

La Lidia responia:

.- Home, prou. Però amb una condició.

.- Quina? - feien els milicians.

.- Que després me n'havau de donar.

Els milicians no solien pas posar obstacles a aquella condició i ella, que encara

era la gran cuinera de l'antiga casa de dispeses, els feia unes marinesques fabuloses amb les quals els milicians acabaven llepant-s'hi els dits i els llambrots. Després, quan ja tots havien menjat i ella també, és clar, començava a enrotllar-los amb la història de sempre, que ella era Teresa "La Ben Plantada", tot parlant-los de Xènius, etc. Però aquella gent no sabien ni entenien res del que ella els explicava. No sabien qui era Xènius, ni quin era "La Ben Plantada". Eren homes vinguts de qui sap on, amb una ignorància total, i Lidia els deia:

.-"La Ben Plantada" es diu Teresa.

Llavors ells es van pensar que aquest era el nom d'ella i, d'aleshores ençà, s'adreçaven a ella tot donat-li el nom de Teresa. I ella, tota emocionada, ho explicava a la gent amiga:

.- Em eriden Teresa, em eriden Teresa. No saben res, no saben res. Però jo, no és que me'n digui de Teresa. És que la sóc. Ells es pensen que me'n die només. Pobres nois. No saben res, no saben res.

Sempre s'havia manifestat molt compassiva amb els ignorants. Gairebé els deispensava que no ho sapiguessin.

I així va anar passant la guerra, cada vegada amb una misèria més espantosa. Anava carregada de polls, amb un pot de llet vell i buit, on solia ficar-hi el que trobava d'aprofitable entremig dels pilots d'escombreries. Ja acabat el terrible conflicte bèl·lic, els

seus amics, al veure-la en tan pèssimes i lamentables condicions, van determinar de fer queicon per ajudar-la. Després d'unes gestions, van aconseguir per ella una plaça a l'Asil d'Agullana. Li van acompanyar i allí la van arreglar i la van ben netejar de paràsits. Al cap d'uns dies la Lfida escrivia des de l'Asil d'Agullana una carta als seus amics de Cadaqués, en la qual, entre d'altres coses, els deia: "Estoy limpia como el lirio de valle". Els explicava que allà estava tan bé i que es ~~tristona~~ sentia tan contenta de trobar-se en aquell lloc, on semblava que s'havia refet força. Anna Maria Dalí conta que un dia van anar a veure-la amb una colla d'amics i la van trobar novament amb els seus cabells blancs i arrissats, molt ben apariada, de manera que els va semblar com si es trobessin de nou una mica amb la Lfida d'abans. En aquestes condicions i circumstàncies va anar passant el temps i es va anar apagant la vida de Lfida fins que va esdevenir el seu traspàs el dia 30 de Desembre de l'any 1946. Va ser sebollida al cementiri d'Agullana.

Segons conta Anna Maria Dalí, en una de les seves anades a l'Asil d'Agullana uns mesos després va trobar una vella, que també s'estava allí asilada i que havia passat moltes estones de conversa amb la Lfida. I aquesta vella explicava a l'Anna Maria:

".- Ella sempre coneixia tots aquests que escriuen amb lletres de motllo i una vegada un tal "Orus" (volia dir D'Ors) li deia en un article: "Ens trobarem a la glòria". Que lo ho vaig llegir ben bé."

La veritat, no obstant, sembla ser que Eugeni d'Ors no en va fer mai ni el més mínim cas, ni va voler saber mai res de Lúdia i fins ~~indefinit~~ i tot, quan els seus amics van internar-la a l'Asil d'Agullana, se'n va desentendre del tot. Després d'haver renegat del conreu de les lletres catalanes per allà l'any 1920, havia arribat darrerament a ocupar un silló a la Real Academia Española. Eduard Marquina, que tenia el seu silló al costat o molt a prop del seu, li va explicar un dia que amb uns quants amics havien aconseguit posar a Lúdia en un asil i li va dir si volia afegir-s'hi per a contribuir en el que calgués. La resposta d'Ors va ser aquesta:

".- Ay, no! No me cuentes cosas, no me cuentes cosas acerca de esto, que no me interesan."

Al cap d'un temps d'haver esdevingut el traspàs de Lúdia, Anna Maria Dalí va rebre una carta d'Ors.

.- M'escrivia - conta ella - tot demanant-me que li enviés una nota explicant-li coses de la Lúdia. Jo li vaig contestar amb una altra carta, en la qual li explicava el que hi havia més o menys sobre la qüestió. El resultat de la meua carta va ser que uns dies més tard el mateix d'Ors es va presentar a Cadaqués i va venir a veure'm. Estava ja molt vell i xaerós, caminava amb un bastó i amb molta dificultat i s'agafava al braç per a poder-ho fer. Era un home molt acabat. Vam fer tot el recorregut per les ca-

ses on s'havia estat Lidia inelosa la barraca de Sa Conca, i li vaig explicar pràcticament tot.

Sembla, pel que es veu, que D'Ors havia entrellueat la possibilitat d'armar una mena de ~~mit~~ "tinglado" en profit de la seva pròpia glorificació, del seu propi mite. Tornat ja a Madrid, va escriure a l'Anna Maria tot dient-li: "Bé. Farem alguna cosa a la Lidia, perquè és molt interessant aquest cas i explicarà que, en comptes de dir els del "Secret de Xènius", en direm "Los Angélicos" i els altres quedaran com "Les Cabres i els Anarquistes", els dos bàndols. No cap pas cap mena de dubte que D'Ors, en la seva desbordada vanitat, devia suposar ser queleom especial, com el personatge que centraria tot aquell mite que es proposava muntar, ja que començava a fer i desfer al seu caprici. Ara resultaria que els del "Secret de Xènius" serien ~~mit~~ "Los Angélicos". Va demanar col.laboració a l'Anna Maria i ella, de moment, va accedir.

En les darreries de l'any 1953, gairebé set anys després de la defunció de Lidia, van començar a publicar-se a la secció de col.laboracions de "La Vanguardia" una sèrie d'articles de Eugenio d'Ors tot posant pels núvols la figura de Lidia de Cadaqués amb el seu estil característic de frases rebuscades, que no entenia ni son pare. És curiós el fet que, després de tants anys del traspàs de la extraordinària allucinada de Cadaqués, s'engegués de tal manera ~~mit~~ l'escriptor, després de tantes intencionades ~~ign~~ *ign*oracions i

estudiats oblitats. Ara resultava que ella era la seva Sibil·la. El "tinglado", doncs, estava a punt. En una carta adreçada a Anna Maria Dalí des de l'Ermita de Sant Cristòfol amb data del 16 de setembre del 1953, li diu entre altres coses:

"Aquesta última estada a Cadaqués restarà per a mi inoblidable; el record de les teves bondats i gràcies envers mi ~~me~~ m'acompanyarà tota la vida. La principal adquisició per a l'Evangeli de la Lídia ha estat la modificació del concepte sobre els seus darrers anys. Jo tenia la idea d'un manicomi i una misèria. Em vaig trobar, a l'inrevés, amb ~~me~~ l'espectacle retrospectiu d'una dignitat confortable, en un paisatge suau, gairebé a la ratlla de França i en un dolç ambient d'honorabilitat, que ve permetre continuar encara per alguns anys l'ensenyament i la profecia. Encara que no em va ser possible veure al Director, sé que ell va estar també encisat per la màgia de la nostra Sibil·la. I nosaltres devem seguir amb ella en la nostra comunitat. El teu germà Salvador va assegurar-me, quan el vaig veure per última vegada, que estava decidit a terminar el seu Evangeli i que podria sortir, com el meu, abans de fi d'any. I jo, davant del Cementiri, vaig tenir un pensament de reunir altra vegada els fidels entorn de la seva memòria. Entre tots i per a victòria més o menys definitiva sobre "Cabres i Anarquistes", encarregaríem una làpida per a col·locar en el lloc on Lídia reposa, sempre que la tramuntana li permeti. Per a "La Vanguardia" he preparat un article, que et prego que llegeixis i em diguis el teu pensament i m'ajudis. Res no pot fer-se sense tu. L'infermera de l'Asil Gomis va

contar-me com eres tu l'autora de l'últim culte d'amistat envers Lídia . La sort està lliurada i ja no ens podem desdir de res. Una forta abraçada de X è n i u s."

Com és natural, quan l'Anna Maria Dalí va veure que el seu germà Salvador es disposava a intervenir-hi i justament amb la redacció d'un Evangeli, va respondre a Eugenio d'Ors amb una altra carta, per la qual es desentenien de tot i manifestava que s'estimava més romandre al marge de tot aquell "show" que s'estava preparant. D'Ors va quedar estranyat d'aquell determini i en va voler esbrinar les causes. Però l'Anna Maria no va voler donar explicacions i es va tancar en el mutisme més absolut. De manera que la cosa va haver de quedar així. El mes de setembre del 1954 es produïa la fallença de Eugeni d'Ors a Vidanova i La Geltrú i tots els projectes que s'havien anat fent se'n anaven en doina i quedaven suspesos definitivament. De totes maneres, el projecte de la làpida sembla que va arribar a cap. Al damunt d'una ampla llosa va ser gravada una inscripció que deia:

DESCANSA AQUI
 SI LA TRAMONTANA LA DEJA
 LIDIA NOGUES DE COSTA
 SIBILA DE CADAQUES
 QUE MAGICA Y DIALECTICAMENTE
 FUE Y NO FUE A UN TIEMPO
 TERESA LA BIEN PLANTADA
 EN SU NOMBRE CONJURAN
 A CABRAS Y ANARQUISTAS
 LOS ANGELICOS

Jo he vist aquesta làpida en una dependència del cementiri d'Agullana i la tinc fotografiada. La làpida va ser-hi portada, però mai no ha arribat a ser posada encara damunt del sepulcre de Lídia. Sembla que l'alcalde que la va rebre, després d'haver llegit aquest epitafi, va resoldre que provisionalment fos ~~posada~~ endreçada en una dependència de la neeròpolis. I allà s'està encara. Si hom vol fer cas del que diuen, sembla que aquell alcalde va voler evitar de tenir raons amb el bisbe.

Es evident que el cas de Lídia de Cadaqués ve a ser com una mena d'història força extraordinària, pel que fa a la seva personalitat. És indubtable que es degué tractar d'una dona dotada d'una intel·ligència instintiva força notable, ja que encara que no podem dir que fos analfabeta del tot, la seva instrucció devia ser elementalíssima. Filla com era de pescadors, la seva vida havia d'haver transecorregut, fins al moment d'establir contacte amb intel·lectuals i artistes, entre gent del poble d'un mateix nivell cultural. Alguna d'aquesta gent, més tard, haurien intentat presentar-la com una bruixa, cosa que ella considerava com a senyal d'una ignorància total, i quan ho comentava solia dir amb una barreja de compassió i d'ironia: "No saben res, no saben res, pobrets!"

Però heus aquí que, de cop i volta, posa la casa de dispeses, es troba voltada de intel·lectuals, artistes i persones interessants, que pertanyen a un món molt diferent d'aquell en el qual ella havia viscut abans. Derain, Picasso, Eugeni d'Ors i molts d'altres intel·lectuals als qui Viçtor Rahola havia recomanat la casa de Lídia, van anar a

estatjar-s'hi. Hi ha un quadre de Picasso, que porta per títol "Puerto de Cadaqués", un quadre cubista, que l'artista va pintar quan estava estatjat a ca la Lfídia. Així va ser com Lfídia va passar a conviure amb tota aquesta gent culta i intel·ligent, que es devia entretenir tot passant conversa amb ella, una conversa que era extraordinàriament interessant, distreta i plena d'expurnes d'enginy.

Tot seguit es va desvetllar l'admiració gran de Lfídia envers aquells hostes tan distingits i especialment envers Xènius. Cal reconèixer que Xènius, en la seva joventut no cal dir-ho, al llarg de la seva vida va ser un home d'una bellesa impressionant, per la qual cosa no cal estranyar la possibilitat que les dones haguessin jugat un paper important en la seva prosperitat. Sembla natural que deixés a Lfídia com enlluernada i li fes concebir, potser inconscientment un amor impossible. Ella, però, se'l mirava com si es tractés d'un ésser superior, de manera que la seva admiració es va anar transformant en adoració. Aquest fet va coincidir amb la mort del marit de Lfídia i l'aparició del llibre "La Ben Plantada". Al coincidir aquestes dues circumstàncies en un moment tan crític de la seva vida, Lfídia, que era una dona intel·ligent i sensible, per bé que indubtablement apassionada, va caure en una mena de deliri de que no se'n va refer mai més.

A part de creure's ser "Teresa, la Ben Plantada" i d'estar convençuda que tots els llibres i articles es crits per Xènius estaven dedicats a ella i a les "lluïtes" que el "Secret de Xènius" havia provocat, en totes les altres coses era perfectament normal.

Al quedar vídua amb dos fills, després d'haver deixat el negoci de la casa de d'èspeses, es dedicava a vendre peix i a tenir cura de la casa nova on havien passat a viure. Es feia poc amb la gent del poble perquè deia que no la entenien, perquè tots eren de la colla de "Les Cabres i els Anarquistes", enemics de Xènius. Però no es cansava mai d'anar a veure a tots els pintors, escriptors o actors que anaven a Cadaqués. Era una visitant assídua dels Pitxot i també d'Eduard Marquina. Ella considerava que tots aquests sí que la entenien i havia format amb ells la societat del "Secret de Xènius". Aquestes dues societats que ella havia inventat representaven en el seu món de símbols "la cultura" i "la incultura". No és estrany que els intel·lectuals i els artistes, quan els anava a explicar les seves històries o a llegir els articles de "Xènius", tan misteriosament transformats per ella, es quedessin amb un pam de boca badada. Ja n'hi havia per això i per més.

Però el fet més extraordinari és un altre. Lídia va passar tota la resta de la seva vida amb la obsessió de llegir, desxifrar i interpretar les obres de Xènius, tot creient que ell no feia res més que transmetre-li missatges per conducte dels seus llibres i articles a fi i a efecte d'orientar-la en la seva manera d'actuar. Tot això, és clar, no eren res més que figuracions seves eixides de la seva imaginació, ja que la veritat és que Xènius no va escriure mai res dedicat especialment a ella. Però és curiós que

aquestes il·lusions de Lúdia arribessin a ser una realitat al cap d'uns anys després del seu traspàsament. Prova d'això en són els articles de Eugenio D'Ors publicats a "La Vanguardia" en les darreries de l'any 1953 i el pelegrinatge que l'escriptor va fer, quan ja quasi es trobava a les acaballes, alà llocs on Lúdia havia viscut i a l'Asil d'Agullana, on havia retut el seu darrer sospir. No és senzillament extraordinari que després de la seva mort corporal s'hagués realitzat tot allò que ella al llarg de la seva vida havia somniat, imaginat, desitjat i fet realitat en la seva fantasia desbordada?

Hi ha un misteri, Cregueu-me. Decididament ha d'haver-hi algun misteri en torn d'aquest Cadaqués, on la gent sembla trasbalsada per una tramuntana còsmica, inabastable. La tramuntana, quin altre misteri. L'altre dia unam persona em va voler dir un fàstic i em va tractar d'esventat.

.- Tots els empordanesos - em va dir - sou una colla d'esventats!

Esventats! Ai, festa! Toeats de la tramuntana, atramuntanats. De debó que ho som? Dones que per molts anys sigui.